

Jongeren als voorhoede van de nieuwe economie?

Olivier Beys

Wie vandaag een boek leest over de nieuwe economie krijgt steevast een barrage aan nieuwe concepten over zich heen. Hippe vogels en visionaire denkers hebben de mond vol van de circulaire economie of de peer-to-peer economie. Soms overlappen die begrippen, soms zijn ze complementair. Wat ze echter gemeen hebben is de centrale rol van het samenwerken en het delen. Om enig succes te hebben in de toekomst moeten die principes weerklinken in de attitudes van de hedendaagse jongeren. Hun gedrag weerspiegelt immers voor een groot stuk de maatschappij zoals die zich de komende decennia zal ontvouwen. Kortom: is de jeugd klaar voor de deeleconomie en aanverwanten, of blijven het buzzwords van een kleine hoogopgeleide elite?

Een antwoord op die vraag is niet vanzelfsprekend. Het is enorm moeilijk en zelfs problematisch om hele generaties te veralgemenen, zoals Ben Schreckinger recent aantoonde in *Politico Magazine*.¹ Hij wijst onder meer op de tegenstrijdigheden rond de zogenaamde *millennials*, de generatie geboren tussen de jaren 80 en 2000. Aan de ene kant schreef *Time Magazine* vorig jaar over *the Me Me Me Generation*,² als zouden *millennials* een samenraapsel van narcistische egoïsten zijn. Het Brookings Institution, een bekende en invloedrijke denktank, bracht daarentegen een rapport uit waaruit blijkt dat *millennials* net meer geneigd zijn om het welzijn van de groep voorop te stellen in plaats van individueel succes.³ Schreckinger besluit dat de analyses doorgaans gestoeld zijn op anekdotisch bewijs en vooringenomenheid.

Daarnaast zien we een steeds grotere diversiteit in de samenleving die zich ook naar de jeugd vertaalt, gaande van geografische afkomst, culturele achtergrond en persoonlijke interesses tot socio-economische status. Kortom, enige voorzichtigheid omtrent definitieve conclusies over jongeren vandaag is dus op zijn plaats. Toch is het mogelijk om op basis van enkele maatschappelijke trends en invloeden te duiden wat en waar het potentieel zit voor jongeren in een economie die kantelt naar samenwerking en delen.

In dit artikel geven we twee factoren mee die er een belangrijke rol in spelen, met name de ontvankelijkheid voor delen en samenwerking bij jongeren enerzijds, en de drang of nood aan sociale interactie anderzijds. Dat wil uiteraard niet zeggen dat dit potentieel zich automatisch zal ontwikkelen. Wel kunnen overheden, burgers, organisaties allerhande en dus ook bedrijven het gebruiken, beïnvloeden en versterken ten gunste van de transitie naar een nieuwe economie. Dit impliceert evenzeer dat ze kunnen gebruikt (of misbruikt?) worden voor de voorzetting van de huidige kapitalistische economie. Politiek debat en fundamentele keuzes blijven dus belangrijk.

Dat zegt ook Michel Bauwens in zijn verhaal over de toekomst van de peer-to-peer economie.⁴ Bauwens identificeert vier scenario's voor de toekomst van p2p, afhankelijk van de mate van (de)centralisatie van de productie-infrastructuur en de precieze rol van winst die de producenten vooropstellen. Welke piste we effectief bewandelen hangt in grote mate af van de sociale krachtsverhoudingen en welke actoren erin slagen de

ruilwaarde in p2p-initiatieven te realiseren. Bekende bedrijven zoals Facebook, Uber of TaskRabbit bijvoorbeeld, gebruiken simpelweg nieuwe technologie om winst voor hun aandeelhouders binnen te rijden. Een echte breuk met het verleden en een evolutie naar samenwerken en delen is dat dus niet.

Nu volgt een korte uiteenzetting van de twee factoren waarvan sprake in deze inleiding, gevolgd door een kanttekening die het optimisme over jongeren in de nieuwe economie enigszins tempert. Tot slot staan we nog even stil bij de rol die onderwijs moet spelen om jongeren klaar te stomen voor de nieuwe en onzekere omstandigheden van de nieuwe economie.

Je bent wat je deelt

De eerste factor schuilt in een vernieuwd concept van status en identiteit bij heel wat jongeren. Dat heeft te maken met een begrip dat Russell Belk omschreef als *the extended self*.⁵ Deze Amerikaanse professor in consumentengedrag en marketing stelde in 1988 dat we bepaalde bezittingen zoals een wagen, kleren of een dierbaar kleinood identificeren als een onlosmakelijk deel van onszelf. Denk aan de manier waarop in heel wat culturen bepaalde voorwerpen ritueel behandeld worden na de dood, aan de manier waarop mensen een gevoel van verlies van zichzelf ervaren wanneer dierbare voorwerpen gestolen of vernietigd worden, of hoe bezittingen de identiteit van adolescenten mee helpen vormgeven. Kernachtig samengevat: 'je bent wat je bezit.'

Dit klassieke materialistische stramien, dat zich na de Tweede Wereldoorlog in toenemende mate heeft ingebed in de maatschappelijke psyche, is de voorbije jaren echter geëvolueerd onder invloed van twee fundamentele fenomenen. Er is ten eerste een groeiend besef omtrent de noodzaak van duurzaamheid en zorg om het milieu. Hoewel nog geen consensus bestaat omtrent de oplossing op die uitdaging, is het in vraag stellen van materialisme alleszins geen nichebezorgheid meer. Ten tweede heeft Belk het nu zelf over een tendens naar 'dematerialisering' van heel wat van onze bezittingen, dankzij de ontwikkeling van computers, het internet en sociale netwerken.⁶ Die laatste zorgen voor een 'co-constructie' van onze identiteit. Andere mensen dragen via interactie op sociale media bij tot ons *extended self* op een nooit geziene schaal. Onderzoek wijst uit dat dit – niet verwonderlijk – vooral van toepassing is in de psychologische ontwikkeling van jongeren.

Kortom, je bent niet meer zozeer wat je hebt, 'nu ben je vooral wat je deelt'. Die attitude is niet uitsluitend van toepassing op jongeren en zeker niet alle jongeren zijn erdoor bevangen, maar ze gaan er veel gemakkelijker en natuurlijker mee om dan de meeste volwassenen. De shift van materiële statussymbolen naar een eerder immateriële authenticiteit en duurzaamheid, zoals de populariteit van de 'hippe en trendy' DIY-cultuur aantoont, geeft aan dat jongeren conceptueel meer dan hun ouders geneigd zijn tot het idee van delen en dat die attitude ook doorwerkt naar het materiële. De evolutie van

De evolutie van kwantiteit naar kwaliteit krijgt terug vaste voet, ook al bevindt die evolutie zich nog in een embryonaal stadium.

---

kwantiteit naar kwaliteit krijgt terug vaste voet, ook al bevindt die evolutie zich nog in een embryonaal stadium.

Die populariteit toont bovendien aan dat heel wat jongeren zich niet zozeer vastpinnen op klassieke tegenstellingen tussen links en rechts, maar eerder tussen centraal gezag en decentrale samenwerking. De partijpolitieke of ideologische labels die men aanhangt zijn daarbij van steeds geringer belang. De dalende populariteit van de vakbeweging bij jongeren is bijvoorbeeld niet noodzakelijk een teken van een gebrek aan solidariteit. Die verbondenheid zal zich nu op andere en meer decentrale manieren manifesteren, wat in lijn met de maatschappelijke en technologische evoluties die jongeren vandaag ondergaan.

Vervreemding

Een tweede factor heeft te maken met het pleidooi van econoom en duurzaamheidsgoeroe Herman Wijffels voor het herstel van een zogenaamde 'relationele ethiek'.⁷ Daarmee bedoelt hij een ethiek gebaseerd op relaties, in tegenstelling tot de heersende 'atomistische ethiek' die ervan uitgaat dat individuen of groepen met elkaar in concurrentie gaan. Volgens Wijffels moeten we ons bij alles wat we doen afvragen wat het effect is voor andere mensen en de aarde in het algemeen. Zijn oproep is meer dan een zweverige preek voor meer solidariteit. Hij raakt de kern van een paradox in de (post)moderne samenleving.

Volgens Wijffels moeten we ons bij alles wat we doen, afvragen wat het effect is voor andere mensen en de aarde in het algemeen. Zijn oproep is meer dan een zweverige preek voor meer solidariteit. Hij raakt de kern van een paradox in de (post)moderne samenleving.

Ondanks de toegenomen communicatie- en transportmogelijkheden heerst bij veel mensen een sterk gevoel van eenzaamheid en sociale angst. Heel wat invloedrijke sociologen, psychologen en psychiaters zoals Anthony Giddens, Ulrich Beck, Zygmunt Bauman en ook Paul Verhaeghe in eigen land wijzen op deze moderne variant van 'vervreemding' als gevolg van een doorgedreven individualisering van de maatschappij. Jongeren in het bijzonder zijn hier extra gevoelig voor. Een goed voorbeeld is de culpabilisering van individuen op de arbeidsmarkt. Terwijl stilaan overduidelijk wordt dat technologische ontwikkelingen en mondialisering heel wat jobs doen delokaliseren of zelfs verdwijnen,⁸ schuift men de verantwoordelijkheid voor het hebben van een kwaliteitsvolle job vooral af op de werklozen zelf. Dit fenomeen zorgt voor stress, onbehagen en werkt een minderwaardigheidsgevoel in de hand – alweer in het bijzonder bij jongeren met weinig ervaring.⁹

Een tweede voorbeeld is wat de Amerikaanse psycholoog Barry Schwartz *the paradox of choice* noemt.¹⁰ Autonomie en keuzevrijheid zijn essentieel voor ons psychologisch welzijn, vertelt Schwartz. Ondanks de enorme keuzemogelijkheden die hedendaagse productiecapaciteiten mogelijk hebben gemaakt, zijn we echter niet in staat er fundamenteel gelukkiger van te worden. Volgens de Sloveense filosofe Renata Salecl gaat het zelfs zo ver dat we op vrijwel elk moment geconfronteerd worden met ontelbare keuzes in zowat elk domein van ons leven, inclusief je identiteit en hoe je je leven leidt. Die stortvloed aan keuzes zorgt voor een driedelige angst. Je wil ten eerste je keuzes afstemmen

op die van anderen, er ontstaat dus een sterke onderhuidse sociale stress. Ten tweede streef je er altijd naar perfecte of ideale keuzes maken – wat natuurlijk onmogelijk is. Ten derde knaagt het besef dat een keuze onvermijdelijk leidt tot een verlies, zoals de alternatieven die je niet hebt kunnen kiezen of bemachtigen.¹¹

Die angsten zijn heel sterk doorgedrongen in de huidige maatschappij waar zelfontplooiing en autonomie – nochtans twee waardevolle eigenschappen – bijna een plicht zijn geworden. Dan O’Neill, een *life coach* die mensen helpt die lijden aan besluiteloosheid, merkt op dat jongeren weliswaar met die overweldigende keuzevrijheid zijn opgegroeid, maar nooit hebben geleerd om effectief een keuze te maken en hoe daar mee om te gaan.¹² Barry Schwartz zegt daarover dat de ‘digitale generatie’ aan *picking* en niet aan *choosing* doet. Met deze nuance in het Engels geeft hij aan dat jongeren vooral zogenaamd bezig zijn met ‘reflexieve activiteit’: een *picker* selecteert iets uit het enorme aanbod en hoopt nadien maar dat het de goede keuze is. Een echte weldoordachte en persoonlijke keuze heeft hij echter niet gemaakt.

Een derde voorbeeld van vervreemding is de toegenomen vermarkting van de maatschappij. De Amerikaanse sterfilosoof Michael Sandel zegt in dat verband dat we geëvolueerd zijn van het ‘hebben’ van een markteconomie, naar het ‘zijn’ van een markteconomie – *we now live not only in a market economy, but also in a market society*.¹³ Universiteiten bieden een ‘product’ aan ‘consumenten’ bijvoorbeeld. Gemeenschappelijke goederen zoals propere lucht of biodiversiteit en zelfs allerlei immateriële zaken kunnen nu verhandeld worden. In bepaalde scholen wordt geëxperimenteerd met financiële stimuli, waarbij leerlingen betaald worden per gelezen boek of wanneer ze betere punten behalen. Dat is niet alleen problematisch

vanwege de groeiende ongelijkheid – waardoor sommigen uitgesloten zijn van dergelijke beloningen – maar ook omdat een al te doorgedreven marktdenken de inherente waarden en normen in bepaalde domeinen van het leven als het ware corrumpeert. Mensen voelen zich daar instinctief niet goed bij, ook al is het voor velen moeilijk om heel precies de vinger op de wonde te leggen.

De Amerikaanse sterfilosoof Michael Sandel zegt dat we geëvolueerd zijn van het ‘hebben’ van een markteconomie, naar het ‘zijn’ van een markteconomie.

Voor jongeren komt daar nog bij dat die vervreemding gevoed wordt door een gevoel van machteloosheid. Het onbehagen bij die vermarkting koppelt zich aan het gevoel geen stem te hebben en niet te kunnen participeren in de maatschappij en de besluitvorming. Er zijn twee dominante reacties op dit gebrek aan houvast. Enerzijds is de baken van het nationalisme een aantrekkelijke optie, maar de nood tot meer verbondenheid en sociale interactie kan zich ook uiten in het participeren aan de deeleconomie of initiatieven waar delen centraal staat. Er bestaat dus een nood aan meer sociale interactie die zin geeft aan het leven. Het gebrek aan een moreel kompas van het huidige economische maatschappijbestel zorgt zo ook bij heel wat ‘ondernemende’ jongeren voor een toegenomen interesse in sociaal ondernemerschap, maatschappelijk verantwoord ondernemen en dergelijke.

Vooruitgangdenken onder water

Wel zijn er enkele redenen te bedenken waarom de ontvankelijkheid voor delen en samenwerking enerzijds, en de drang of nood aan sociale interactie bij jongeren anderzijds, niet automatisch zal leiden tot een concreet engagement of een fundamenteel verschillende levensstijl. Een belangrijk obstakel is de eerder pessimistische houding bij jongeren. Het onderzoeksbureau IPSOS Mori publiceerde dit jaar cijfers over de toekomstverwachtingen van jongeren in twintig landen, waaronder ook België.¹⁴

Slechts 12 procent van de jongeren (gedefinieerd als jonger dan 30 jaar) in ons land denkt dat zijn generatie het beter zal hebben dan die van hun ouders, een fel contrast met Chinese jongeren (78%) en andere groeilanden (Brazilië: 48%, Turkije: 47%, India: 46%). Overigens denken niet alleen de jongeren zelf maar ook hun ouders dat het slechter zal gaan (60% tegenover 13% die denkt dat jongeren een beter leven zullen hebben).

Dat heeft in sterke mate te maken met het vooruitgangdenken dat in de 19de en 20ste eeuw gangbaar was. Of iemand zijn leven al dan niet beter inschat ten opzichte van zijn of haar ouders hangt af van toenemende materiële consumptie en carrièreperspectieven. Voor jongeren in de 20ste eeuw was groei en vooruitgang in de vorm van meer materiële consumptie of – breder gesteld – welvaart inderdaad een reëel perspectief. Intussen is de wervende kracht van dat verhaal fel verwaterd. Zo schommelt de jeugdwerkloosheid in Europa rond de 25 procent (in België rond de 23%), wat in ons land overeenkomt met 100.000 werkzoekende jongeren. Het ziet er bovendien niet meteen naar uit dat hier snel verandering in komt.

Werk is nog steeds een bron van inkomsten, erkenning en zelfvertrouwen. Het ontbreken ervan zorgt voor sociale spanning, onzekerheid en heeft aldus een negatieve impact op de mentale gezondheid. Wie niet werkt, telt niet mee in deze maatschappij. Politieke participatie vermindert en vertrouwen in de samenleving neemt af. Dat is overigens ook zo bij een toenemend aantal jongeren die in preciaire, weinig uitdagende jobs belanden – zoals de econoom Guy Standing dat buitengewoon scherp samenvat in zijn werk over het nieuwe precariaat.¹⁵

Geen wonder dus dat jongeren geen perspectief of verhaal zien dat hen stimuleert en voortstuwt. En dat is belangrijk. Economie wordt vaak gereduceerd tot cijfertjes en macro-economische trends, maar in essentie gaat het om vertrouwen in de toekomst. Om risico en initiatief te nemen moet een vruchtbare context bestaan waarin mensen en zeker jongeren kunnen experimenteren en hun creativiteit kunnen botvieren. Het discours dat we opnieuw het abstracte begrip van groei moeten herlanceren, en dat daarvoor sociaal-economische hervormingen nodig zijn, is contradictorisch voor veel jongeren. Het is net die flexibilisering die de zwaksten, waaronder jongeren dus, in preciaire (werk)omstandigheden duwt.

Op zich hoeft een flexibeler leven geen probleem te zijn, op voorwaarde dat er voldoende publieke dienstverlening bestaat die een zeker niveau aan veiligheid waarborgt, zoals het Deense model dat doet.

Op zich hoeft een flexibeler leven geen probleem te zijn, op voorwaarde dat er voldoende publieke dienstverlening bestaat die een zeker niveau aan veiligheid waarborgt,

zoals het Deense model dat doet. De Denen voorzien in sterke publieke diensten en uitkeringen als buffer voor de gevraagde flexibiliteit, in combinatie met een actief arbeidsmarktbeleid dat voorziet in opleidingen en begeleiding. Het model diende als blauwdruk voor de 2020 strategie van de Europese Unie, maar is intussen volledig uitgekleeft. Onder invloed van de crisis is het een wapen gebleken om flexibiliteit op de arbeidsmarkt te vergroten ten gunste van het concurrentievermogen. Over de andere kant van de medaille, het versterken van de veiligheid en geborgenheid waar initiatief en creativiteit kunnen gedijen, wordt tegenwoordig zedig gezwegen. Geen *flexicurity* maar *flexinsecurity* dus.

Onderwijshokjes

Het potentieel van jongeren waarvan eerder sprake is dus geen vanzelfsprekendheid. De meerderheid van de jongeren baseert zijn of haar verwachtingen op het klassieke kader uit de 20ste eeuw. Het is zaak om hen de mogelijkheden en opportunititeiten van een nieuwe economie duidelijk te maken. Ondersteuning vanuit diverse sectoren (overheid, middenveld, onderwijs, bedrijfsleven, ...) is daarin onontbeerlijk. Zij kunnen daarbij gebruik maken van de grotere ontvankelijkheid bij jongeren voor het delen en samenwerken in vergelijking met de generaties van hun ouders.

Voor het onderwijs is wellicht een cruciale rol weggelegd. Ten gronde zitten we ook daar nog steeds in het paradigma van de industriële tijd uit de 19de-20ste eeuw, met een onderwijs dat de economie van toen weerspiegelt: een lineair model met een obsessie voor hoger onderwijs als het nec plus ultra. Dankzij de standaardisering van het onderwijs delen we jongeren in hokjes op. Elk jaar leveren scholen en universiteit een lading arbeidskrachten voor welbepaalde, specifieke functies. We dwingen jongeren te conformeren en te beantwoorden aan de arbeidsmarkt zoals ze er vandaag uitziet. Bovendien dienen ze te concurreren met elkaar. Het idee van samenwerking is grotendeels afwezig in de huidige logica waarin jongeren opgeleid worden om met elkaar te wedijveren op de arbeidsmarkt. De tieners van vandaag komen echter terecht op een arbeidsmarkt die er fundamenteel anders zal uitzien – en niemand die precies weet welke competenties en ervaringen er precies nodig zullen zijn. Deze jongeren zijn dus veel minder weerbaar in een toekomst die door vrijwel iedereen bestempeld wordt als steeds complexer en onzekerder.

In de nieuwe economie moeten we daarentegen mensen aan het werk zetten die voorbereid zijn op die steeds sneller veranderende maatschappij en technologie. We moeten dus veerkrachtige mensen opleiden en inzetten op competenties en talenten die robots en computers niet hebben, zoals creativiteit, esthetiek, interdisciplinariteit en het leggen van verbanden. We moeten investeren in opleidingen waar samenwerken – en de kracht van de massa ontsluiten – een normale zaak is. Kortom in al die zaken die een toegevoegde waarde voor en door mensen betekenen. Dat veronderstelt dat men hen toelaat hun eigen oplossingen te bedenken op basis van hun talenten en waar ze hun interesses ten volle kunnen ontplooiën. Het is geen toeval dat de meest innovatieve bedrijven en organisaties diegene zijn waarin werknemers in staat gesteld worden om te experimenteren, eigen accenten leggen en hun creativiteit botvieren door samen te werken. Kennis is immers een sociaal concept, een consensus binnen een leergemeenschap, stelt Kenneth Bruffee.¹⁶ Volgens deze onderwijshervormer en hoogleraar Engels

draait het onderwijs rond de manier om onze werkelijkheid te structureren en onze relaties met de wereld om ons heen te organiseren. Kennis is dus hetgeen wat tussen mensen en hun gedeelde ervaringen ontstaat.

Om jongeren klaar te stomen voor nieuwe samenwerkingsvormen en de nieuwe economie moet de nadruk in het onderwijs dus verschuiven van het individuele naar het collectieve, het zogenaamde decentraal of lateraal leren. Dat dergelijke vormen van samenwerken afhangen van de context waarin men zich bevindt, werd begin jaren 60 al mooi geïllustreerd door de *Robbers Cave Study*, een bekend experiment van de psycholoog Muzafer Sherif.¹⁷ Sherif organiseerde een zomerkamp voor kinderen van twaalf jaar, en deelde hen op in twee groepen. De kinderen moesten aanvankelijk concurreren met elkaar in een reeks spelletjes en kregen op basis daarvan beloningen. Daarna trachtte hij hen om opnieuw met elkaar te laten samenwerken. Sherif ontdekte twee krachtige manieren om dat te doen: enerzijds door een gemeenschappelijke vijand te creëren. Interessanter is de tweede optie, namelijk door hen in situaties te plaatsen waarin samenwerking loont in tegenstelling tot situaties waarin slechts een enkele groep aanspraak kan maken op de overwinning. De conclusie is eenvoudig. Creëer een gezamenlijke vijand, of nog beter: zoek een breder doel of een overkoepelende uitdaging die gemeenschappelijke en gecoördineerde actie bevorderen. Beleidsmakers in onderwijs of politiek moeten dus een kader scheppen waarin niet onderlinge concurrentie maar een hoger doel centraal staat.

Het huidige politieke discours in België en Europa moet dus van koers veranderen, maar ook het watervalsysteem in het onderwijs zit daar mijlenver vandaan. Het zorgt voor demotivatie en creëert net verschillende groepen die elkaar niet als gelijken met een gemeenschappelijk doel zien. Bovendien hindert het systeem de ontwikkeling van creativiteit en het combineren van verschillende competenties. Al te vaak doden klassieke lessen de passie en de drive die nodig is voor zowel sociale als technologische innovatie en nieuwe ideeën, en worden leerlingen gestraft wan-

neer ze samenwerken – net het tegendeel van wat de economie van de toekomst nodig heeft. Dat het anders kan, bewijzen onder meer Oostenrijk en Finland. In Oostenrijk wordt volop ingezet op het opwaarderen van technisch onderwijs en stages, waardoor het diploma van *meister* of vakman een hoog aanzien heeft – in tegenstelling tot een TSO-of BSO-diploma in België. In Finland krijgen jongeren een enorm breed curriculum voorgeschoteld. Scholen zijn er niet geobsedeerd door testen, maar focussen op ondersteuning van leerlingen in de ontplooiing van hun talenten en interesses. Om die mentaliteitswijziging in België mogelijk te maken op grote schaal zullen we ‘de tirannie van het gezond verstand’ te lijf moeten, zoals onderwijsexpert Ken Robinson het met een boutade samenvat.¹⁸ Geen gemakkelijke opdracht in deze door het concurrentiemantra geobsedeerde tijden

Om jongeren klaar te stomen voor de nieuwe economie moet de nadruk in het onderwijs verschuiven van het individuele naar het collectieve. Beleidsmakers in onderwijs of politiek moeten een kader scheppen waarin niet onderlinge concurrentie maar een hoger doel centraal staat.

Bio

Olivier Beys is expert op het gebied van duurzame ontwikkeling en buitenlandse zaken. Hij is voormalig jongerenvertegenwoordiger duurzame ontwikkeling van de Vlaamse Jeugdraad en trotse inwoner van Brussel.

Eindnoten

1. Schreckinger, Ben (2014) 'Stop Talking 'Bout My Generation,' in: Politico Magazine - <http://www.politico.com/magazine/story/2014/09/millennials-stop-talking-bout-my-generation-110766.html>.
2. Stein, Joel (2013) 'Millennials: The Me Me Me Generation,' in: Time Magazine - <http://time.com/247/millennials-the-me-me-me-generation/>.
3. Winograd, Morley en Hais, Michael (2014) 'How Millennials Could Upend Wall Street and Corporate America,' in Governance Studies at Brookings (mei 2014) - http://www.brookings.edu/~media/research/files/papers/2014/05/millennials%20wall%20st/brookings_wino-gradv5.pdf.
4. Bauwens, Michel en Kostakis, Vasilis (2014) *Network Society and Future Scenarios for a Collaborative Economy*, Pallgrave MacMillan. Gratis te raadplegen op http://p2pfoundation.net/Network_Society_and_Future_Scenarios_for_a_Collaborative_Economy.
5. Belk, Russell (1988) Possessions and the Extended Self, *Journal of Consumer Research* 15(2): 139-168 - <http://www.isak.liu.se/ksm/studentingang/KGMaster%C3%A5k1/fas2-hoger/1.293851/Belk2.pdf>.
6. Belk, Russell (2013) Extended Self in a Digital World, *Journal of Consumer Research* 40(3): 477-500 - http://econpapers.repec.org/article/ucpjconrs/doi_3a10.1086_2f671052.htm.
7. Casteren van Cattenburch, Iris (2010) Herman Wijffels. De tijd van verbinding, in The Connectors - <http://www.theconnectors.nl/conversations/hermanwijffels/>.
8. Goos, Maarten, Salomons, Anna en Vandeweyer, Marieke (2013) 'Job Polarization during the Great Recession and Beyond,' Euroforum (Metaforum): KUL - <https://www.kuleuven.be/euroforum/viewpic.php?LAN=E&TABLE=DOCS&ID=856>.
9. Het verhaal van Merel Terlien op de Wereldmorgen is een tekenend voorbeeld van dit onbehagen: <http://www.dewereldmorgen.be/blog/merelterlien/2014/09/26/het-relaas-van-een-marginale-werkloze-domoor>.
10. Schwartz, Barry (2004) *The Paradox of Choice - Why More Is Less*, Harper Perennial.
11. Salecl, Renata (2010) *Choice*, Profile Books.
12. Geciteerd in: The Economist (2010) 'The Tyranny of Choice,' in The Economist (16/12/2010) - <http://www.economist.com/node/17723028>.
13. Sandel, Michael (2012) *What Money Can't Buy: The Moral Limits of Markets*, Straus and Giroux.
14. Te raadplegen op: <http://www.ipsos-mori.com/researchpublications/researcharchive/3369/People-in-western-countries-pessimistic-about-future-for-young-people.aspx>.
15. Standing, Guy (2011) *The Precariat: The New Dangerous Class*, Bloomsbury Academic.
16. Bruffee, Kenneth (1993) *Collaborative learning: Higher education, interdependence, and the authority of knowledge*, Johns Hopkins University Press.
17. Sherif, Muzafer et al. (1961). *Intergroup Conflict and Cooperation: The Robbers Cave Experiment*. Norman, OK: The University Book Exchange: 155-184.
18. In zijn TED-Talk uit 2010, te raadplegen op https://www.ted.com/talks/sir_ken_robinson_bring_on_the_revolution.